

КРАЄЗНАВСТВО

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

1–2 2010

Заснований 1927 року Українським комітетом
краєзнавства, репресований у 1930 році.
Відроджений 1993 року з ініціативи
Національної спілки краєзнавців України.

Головний редактор
Петро Тронько

Редакційна колегія
Володимир Адамовський
Олег Бажан —
заступник

головного редактора
Лев Баженов
В'ячеслав Горбик
Віктор Даниленко
Володимир Дмитрук —
відповідальний секретар

Олександр Завальнюк
Віктор Звагельський
Григорій Клепак

Олександр Лисенко
Руслана Маньковська
Андрій Непомняций

Віктор Прокопчук
Олександр Реєнт
Олександр Рубльов

Віктор Савчук —
заступник головного
редактора

Анатолій Ситник
Тарас Чухліб
Ганна Швидько

Засновники:

Національна спілка
краєзнавців України,
Інститут історії
України НАН України

Поштова адреса:

01001, м. Київ-1,
вул. Грушевського, 4, кім. 212
тел. 278-53-05,
279-13-88

Електронна пошта:

bazhanclio@ukr.net

1–2
2010

ЗМІСТ

ДО 95-РІЧЧЯ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА ЖУРНАЛУ “КРАЄЗНАВСТВО” АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ П. Т. ТРОНЬКА

Григорій Клепак (м. Київ)	
РОЗДУМИ НАПЕРЕДОДНІ ЮВІЛЕЮ	6
Руслана Маньковська (м. Київ)	
ЗАХИСНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ	11
Андрій Кудряченко (м. Київ)	
ОДНА ЗІ СТОРІНОК МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕТРА ТРОНЬКА	16
Наталія Кухарева, Ганна Козій (м. Переяслав-Хмельницький)	
ПЕТРО ТРОНЬКО І ПЕРЕЯСЛАВ	26

65 РОКІВ ПЕРЕМОГИ У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ

Сергій Кот (м. Київ)	
МАРОДЕРСТВО ЯК ФАКТОР РОЗГРАБУВАННЯ, ВИВЕЗЕННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1941–1944 рр.)	30
Тамара Вронська, Олександр Лисенко (м. Київ)	
ТЕПЛО БРАТЕРСЬКОЇ РУКИ: ДОПОМОГА ДІАСПОРИ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДУ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1941–1945 рр.)	42
Олег Бажан (м. Київ)	
“КДБ ВВАЖАВ БИ ЗА ДОЦІЛЬНЕ...”, АБО ПАТРІОТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	54
Микола Михайлуца (м. Одеса)	
ПОЛІГРАФІЧНА ХРИСТІЯНСЬКА ПРОДУКЦІЯ ТА ПРЕСА НА ТЕРЕНАХ “ТРАНСІСТРІЇ” У 1941–1944 РОКАХ	59
Ірина Моторна (м. Одеса)	
ОВІДІОПОЛЬСЬКИЙ ПОВІТ ТРАНСІСТРІЇ (1941–1944 рр.): ЕТНІЧНИЙ СКЛАД ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	64

<i>Оксана Дзинглюк (м. Одеса)</i> ПОСТОКУПАЦІЙНІ РЕАЛІЇ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1944–1945 рр.)	68	●	Затверджено на засіданні Вченої ради Інституту історії України НАН України, протокол № 4 від 29 квітня 2010 р.
ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО КРАЄЗНАВСТВА			
<i>Петро Тронько (м. Київ), Віктор Прокопчук (м. Кам'янець-Подільський)</i> УКРАЇНСЬКИЙ КОМІТЕТ КРАЄЗНАВСТВА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ Й НАСЛІДКИ ДІЯЛЬНОСТІ	76	●	Постановою президії ВАК України журнал внесено до переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за спеціальностями “Історичні науки” (Бюлетень ВАК України. — 2009. — № 8.)
<i>Ольга Кашаба (м. Харків)</i> ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	96	●	Усі права застережені. Передрук дозволено тільки за згодою редколегії.
<i>Віктор Савчук (м. Кам'янець-Подільський)</i> УКРАЇНСЬКЕ КРАЄЗНАВСТВО У ПІДРУЧНИКАХ І ПІДРУЧНИХ КНИГАХ 1920-х — 1930-х рр.: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	105	●	Журнал zareєстровано 6.12. 1995.
<i>Геннадій Бондаренко (м. Луцьк)</i> ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ — 20 РОКІВ	113	●	Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 1722.
ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ			
<i>Віктор Баюк (м. Луцьк)</i> АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛУЦЬКА (ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ)	123	●	Електронна версія: www.history.org.ua www.nbuv.gov.ua www.nsku.org.ua
<i>Оксана Коваленко (м. Полтава)</i> РЕМІСНИЧІ ЦЕХИ м. ПОЛТАВИ ХVІІІ ст.	130	●	© Національна спілка краєзнавців України
КРИМОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ			
<i>Дмитро Ломакін (м. Сімферополь)</i> ЦЕНТРАЛЬНІ ДЕРЖАВНІ РЕСТАВРАЦІЙНІ МАЙСТЕРНІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПЛЕКСУ МУСУЛЬМАНСЬКИХ ПАМ'ЯТОК ХІІІ–ХV СТОЛІТЬ У СТАРОМУ КРИМУ	137	●	© Інститут історії України НАН України
<i>Володимир Каліновський (м. Сімферополь)</i> МОНАСТИРІ КРИМУ В СТУДІЯХ ДУХІВНИЦТВА ТАВРІЙСЬКОЇ ЄПАРХІЇ (ХІХ — ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХ ст.)	143	●	
<i>Євгенія Молочко (м. Сімферополь)</i> ВИВЧЕННЯ, ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТА ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ СЕВАСТОПОЛЯ: ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	149	●	
КРАЄЗНАВСТВО В ОСОБАХ			
<i>Нінель Клименко (м. Київ)</i> ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА СПАДЩИНА ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА	157	●	

- *Андрій Непомняций (м. Сімферополь)*
- НЕВІДОМИЙ РУКОПИС АРСЕНІЯ МАРКЕВИЧА:
- НОВІ МАТЕРІАЛИ ДО БІОГРАФІЇ ВИДАТНОГО КРАЄЗНАВЦЯ 165

МУЗЕЙНИЦТВО В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

- *Ірина Стельмах (м. Сімферополь)*
- КРИМСЬКІ МУЗЕЇ ПРИРОДНО-ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ
- (КІНЕЦЬ ХІХ — ПОЧАТОК ХХІ ст.) 172
- *Лариса Гайда (м. Кіровоград)*
- УЧНІВСЬКА КРАЄЗНАВЧА ЕКСПЕДИЦІЯ
- ЯК ФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ 178

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ У СВІТЛІ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

- *Олег Гордуновський (м. Черкаси)*
- ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, МИТНА СИСТЕМА Й ОРГАНІЗАЦІЯ
- ХЛІБНОЇ ТОРГІВЛІ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ У ХІХ ст. 185
- *Василь Мельниченко (м. Черкаси)*
- ВІШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА НА ЧЕРКАЩИНІ:
- ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТРАДИЦІЙ 200
- *Олександр Бонь (м. Київ)*
- КИЇВ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ У СПОГАДАХ ЗІНАЇДИ ТУЛУБ 205
- *Віктор Уніят (м. Тернопіль)*
- ДІЯЛЬНІСТЬ НИКИФОРА ГІРНЯКА В КОШІ (КАДРІ)
- УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ 211
- *Вадим Гудима (м. Кам'янець-Подільський)*
- ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ НА ПОДІЛЛІ
- В ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ ДО АРМІЇ УНР
- (ЛИСТОПАД 1918 — ЛИСТОПАД 1920 рр.) 219
- *Анатолій Климів (м. Луганськ)*
- ПРОДОВОЛЬЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБІТНИКІВ
- ПРОМИСЛОВОСТІ ДОНБАСУ У 1928–1935 РОКАХ 225
- *Нані Гогохія (м. Луганськ)*
- ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ШАХТАРІВ ДОНБАСУ
- У 1929–1938 РОКИ 233
- *Людмила Бабенко (м. Полтава)*
- ВІДГОМІН “ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ” В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ
- ПОЛТАВСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА ЛЕОНІДА БРАЗОВА 241

НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА КРАЄЗНАВЦІВ: ПАНОРАМА СУЧАСНОГО ЖИТТЯ

- ПЛЕНУМ, ПРИСВЯЧЕНИЙ 85-РІЧЧЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ
- КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ 252
- *Віктор Прокопчук (м. Кам'янець-Подільський)*
- ЗА ЗАСЛУГИ — Й ЧЕСТЬ 257
- *Юрій Хоптяр (м. Кам'янець-Подільський)*
- ДРУГА МЕДЖИВІЗЬКА НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧА
- КОНФЕРЕНЦІЯ 258

<i>Стефанія Баженова (м. Кам'янець-Подільський)</i>	
ТРЕТЯ МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКА НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧА	
КОНФЕРЕНЦІЯ	260

ОГЛЯДИ

<i>Ігор Возний (м. Чернівці)</i>	
СТЕЖКАМИ ПОХОДУ КНЯЗЯ ІГОРЯ СВЯТОСЛАВИЧА	263
<i>Сергій Дегтярьов (м. Суми)</i>	
ДІЯЛЬНІСТЬ ТЮМЕНСЬКОГО НИЖНЬОГО ЗЕМСЬКОГО СУДУ	
У ДОКУМЕНТАХ	265
<i>Ігор Пилипів (м. Івано-Франківськ)</i>	
ЛІТОПИС ГОСПОДАРСТВА ГУЦУЛЬЩИНИ	268
<i>Сергій Гальчак (м. Вінниця)</i>	
МОНОГРАФІЯ ПРО ВОЛОДИМИРА СІЧИНСЬКОГО	269
<i>Василь Даниленко (м. Київ)</i>	
ЛІКИ ВІД МАНКУРСТВА	272
<i>Іван Зуляк (м. Тернопіль)</i>	
ЗГАДАТИ ВСІХ ПОІМЕННО	273
<i>Юрій Волошин (м. Полтава)</i>	
ДВІ "ПАМ'ЯТІ" ПРО УКРАЇНСЬКИХ ОСТАРБАЙТЕРІВ	276
<i>Вимоги щодо оформлення .....</i>	279
<i>Про авторів .....</i>	280